

XVI. LEVÉL.

*Költ Komáromban, Böjt Elő Havának
24. Napján.*

*Nap-nyugot felől a' Dundabaszakadó folyó-
vizeknek's azok mellett fekvő helységeknek
folytatások; SIMON-TORNYA.*

„ **H**a a' Tanító ezekre nem ví-
 „ gyáz; és sem az Esküdteket sem
 „ a' lakosokat jóra nem inti, hanem
 „ minden latorfágban élnek a' Polgá-
 „ rok, akkor a' Prédikátort vastag bünte-
 „ téssel meg-büntetjük, az Esküdteket meg-
 „ páltázzuk és meg-bírságotjuk, hogy így
 „ a' latorfág meg-szűnjön, és a' tiszta élet
 „ még-maradhasson. A' Prédikátor e' pa-
 „ rantsolatinkat gyakran a' templomban el-
 „ olvassa, hogy senki magát azzal ne-ment-
 „ hesse, hogy nem vólt hírével. Ha vala-
 „ kin pedig ezek szerént valami esik, és ne-
 „ héz lépzen néki: jöjjön panaszolni, és ha
 „ onnan hazúl fél-teréhvel jött, Isten úgy se-
 „ gélljen! bizonyosan el-hidje, hogy egész
 „ teréhvel botsátjuk. Írtuk Simontornyán
 „ 1669-ben. Achmet Olái Bégh. „ Ez a'
 „ Parantsolat a' Bégnék tulajdon keze írásá-
 „ val tartattatik még ma is *Samaria* Városá-
 „ nak

nak Leveles társában; melly fok szabadságokkal bíró Mező Város a' Csalló-közben; úgy hogy alig vólt egy Király is III-dik Andrástól-fogva, a' ki annak vagy valamelly új szabadságot nem adott vólna, vagy a' régít meg-nem erősítette vólna. Ugyan ott a' Város házában egy hosszú rajzolon láttattatnak némelly Tatárok ló háton, és ezek a' Versek alattok:

Halljad Samária kis Mező-városnak

Ez el-múlt időkben forgot dolgainak
Szerentse kerekét, 's meg-maradásának,

E' kis munka léfzen bizonyfága annak.
Győr-felől a' Pogány ifzonyú táborát

Béts-felé indítván, 's rettentő ostorát,
Nagy Szombatnál vonja Kurutz ő fátorát,
Tatár is meg-szállá Jahrendorf' határát.

Mindenütt a' szörnyü tűz láng gyúladása,
Rémíti e' kís helyt a' Tatár rablása,

Úgy a' Kurutznak is irgalmatlan vasa,

Fő-hajtásra kifztet hódító Talpafsa. 's a' t.

II. Szekszárd. Mező város Tólna Vármegyében; mellynek bora híres még a' külfő Országokon is. Az itt lévő híres Apáturfágot építtette I-fő Béla Király, a' kinek hamvai is itt nyúgosznak. Az itt lévő régi Kástélyt a' Vármegye meg-vette, és abból egy igen pompás Vármegye-házat építtetett. — Ugyan ez a' Sár-víz fellyebb Fejér-Vármegyében neveli azokat a'

ta-

tavakat, mellyek Fejér-vár alatt vagynak; mellyek között nevezetes a' Sós-tó, és az Ingovány. Ezt a' Székes Fejér-várt választották a' régi Magyar Királyok az ő megkoronáztatásokra 's temetségekre; a' melly ditsőségét bírta ez a' Város 500. esztendő-kig. Itt fekszenek e' köv. fezendő Királyok; úgy mint: Sz. István, a' ki Budán halt-meg 1038-ban, de trállal hozattatott. Kálmán, 1115-ben; II-dik István 1140-ben; III-dik István, a' ki Zircen halt-meg 1173-ban; IV-dik István; V-dik Béla, a' ki ugyan itt halt-meg 1195-ben; III-dik László 1205-ben; I-ső Károly, a' ki Vicegrádban halt-meg 1342-ben, I-ső Lajos, a' ki Nagy-Szombatban halt-meg 1382-ben; Albert, a' ki Nefzmelyen halt-meg 1439-ben; Mátyás a' ki minekutánna Bétset meg-vette, ott halt-meg 1490-ben; II-dik Ulászló, a' ki Budán halt-meg 1516-ban; II-dik Lajos, a' ki a' Mohátsi veszedelemben esett-el 1526-ban; 's utóljára Zapolya János, a' ki Erdélyben Szász-sebesen halt-meg 1540-ben. — A' mi az itt meg-esett koronázásokat illeti, a' leg-utólsót, melly vólt 1527-ben, minden környül állásfival le-írja Ursin Gáspár. Novembernek 3-dik napján, a' Mária Templomában fok pompás tzeremoniákkal tétettetett a' Korona I-ső Ferdinánd' fejére, mas nap pedig, de kevesebb pompával, a' Király-

né fejére is rá tették azt. Mikor a' Templomba bé-mentek, az Ország' zászlóit 's clénódiumait ezek a' Mágnessok vitték. A' Koronát vitte a' Palatínus Báthori István, a' Királyi páltzát Perényi Péter az Erdélyi Vajda, Gróf Poshig a' Királyi kardot, és Dósi Sándor az arany-almát. A' Nyitrai Püspök kente-me a' Királynak jobb karját és háta-gerintzé ment olajjal. Más Mágnessokkal együtt Koronát fejébe tette, 's a' Sz. Sákramentomot a' Királynak ki-szolgáltatta; a' mikor a' Király száz aranyat tette az óltárra. A' meg-koronáztatás után, ment I-ső Ferdinánd Király a' Sz. Péter' templomába, melly ide két száz lépésnyire vólt. Az egész út szélésen bé vólt vonva veres posztóval, melly annakutánna a' sokafágnak engedtetett. Innen ló-háton ment a' Szent István Kápolnájába, melly vólt a' hostátban, a' hol fel-szóval meg - esküdt az Ország' Jufsainak 's Törvényeinek meg-örizésekre. Az esküvés Formuláját olvasta a' Veszprémi Püspök, a' ki akkor az Ország' Cancelláriusfa vólt. E' meg-lévén, a' Sokafág nagy tapfolásokkal kiáltozta: *El-jen a' Király!* Innen ment a' Király egy magas halomra ló-háton, melly Király hal-mának neveztetett, 's a' szokás szerént me-zítelen kardjával vágott az Orzágnak négy szegeleteire, akarván azzal jelenteni, hogy

a' Ha-

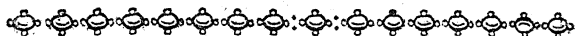
a' Hazát minden ellenfégektől óltalmazni fogja. Ezek meg-lévén, a' Vendéglég tartattatott a' Præpost palotájában; a' hol a' Királynak jobb keze felől ült az ő Testverje Mária, balja felől pedig a' Királyné. Még abban az időben voltak Székes Fejérváron tíz igen szép templomok; kivált pedig a' Fő-templomhoz hasonló nem vólt fok Országokban. Ennek falai állottak betses márványokból, az óltárok alabástromból, aranyból és ezüstből; a' Sz. edények pedig gyémántokkal 's egyéb drága kövekkel vóltak ki-rakva. De mind ezek a' drága ékelségek a' Törököknek prédáik lettek 1543-ban. — 1776-ban új Püspökséget állított itt fel Mária Thérézia, 's Püspökké tette M. Sellyei Nagy Ignácz Urat, a' ki 1789-ben Pesten halt-meg, minden jó Haza-síjaknak keferüfégekre. Laknak most a' Városban mintegy tizen egy ezer Lelkek.

A' Mesterfége'nek 's Kereskedésnek meg-ítálása szegényfégre vezet.

Eleitől fogvá igen nagy híba vólt az a' Magyar Nemefekben, hogy a' Mesterfégeket 's Kereskedést mint alá-valófégot úgy nézték, 's arra gyermekeiket taníttatni nem akarták. — Innen a' lett, hogy többek 60. ezer Görögöknél bé-jöttek Hazánkba, itt

kalmárkodtak kereskedtek, 's kivált ez előtt a' fok pénzt közzülünk ki-hordták. Lasként az egész Országban mind idegenek foglalták-el a' Kalmárságot; úgy hogy Debretzenen kívül alig találtak Magyar Kalmárokat. — Ebből a' lett, hogy az élőknek 's gazdálagnak kút-fejeit az idegenek foglalták-el, fok Nemesek pedig egészen el-szegényedtek. — Mennyin vagynak olyanok T. Szabóts, Beregh, Aba-Új és más Vármegyékben is, a' kiknek a' szür is alig akad meg nyakokon. — Mi okozta ezeknek el-szegényedéseket? A' Kalmárságnak, Kereskedésnek, 's minden-féle mesterlégnak meg-útálása. — Ennek a' Századnak elején egy nemes ember egy egész falut bírt, voltak hét gyermekei, és így halála után a' falu hét részre osztatott. A' hétnek kinek több kinek kevesebb lévén lettek 30. gyermekeik, már a' falu harmincz részre ment. A' harmincznek lettek ismét 130. maradékaik, a' kiknek már olly kevés jutott a' faluból, hogy a' kenyérben is alig esznek eleget. — Az illyeket mind el lehetett volna kerülni, ha Eleink a' Kalmárságot, Kereskedést, 's mesterlégeket szerették volna, vagy gyermekeiket posztó, matéria, vagy más fábrákba adták volna! —

Sopronból tudósítatunk, hogy az ott tanuló Nemes Ifjak igen derekasan iparkodnak anyai nyelvünknek gyarapításában. Három rendbéli verseik küldettettek hozzánk nyomtatásban, mellyeket mi nem kevés gyönyörűséggel olvastunk, mind azért, mert a' gondolatok is szépek; mind pedig azért hogy nagy érdemü. Professzor Uraikhoz való háládatosságokat mutattak-meg benek. — Ezen jó igyekezetü Ifjak közzül nevezetesek: 'Sömbörger János, Kis János, Tóth Ferentz, Káldi Pál, Kisfaludi Mihály, Német István, Vidos Sámuel, Halasi Mihály, Azmán András, Radó Jó'sef, Auer András, 's a' t.

Ugyan onnan-írják, hogy oda való be-tsületes Könyv-kötő, Németi Mihály Úr, *Olvadó Kabinétet* kezd állítani, de nem tudja hol és kinél kellene minden új Magyar Könyveket meg-fzerezni? — Ha minden nagy Városokban, mint márjavasoltuk, Könyv-árosok vólnának, úgy az e' féle Kérdések nem támasztatnának. Nem is bódogúlunk addig, míg némelly érdemes Hazafiak erre a' Haza' bódogítására leg-szükké-gefebb Kereskedésre nem adják magokat. Míg a' lenne, addig mind azoknak kik e' dologban tudakozódtak, tsak azt felelhet-

jük, hogy nagy részeket a' Magyar Könyveknek *Landerer*, és *Müller* Győri Könyvkötő Uraknál meg-lehet találni; de fokakat ott sem.

A' Találós Mese vólt *Tzirkalom*; a' Rejtett Szó *Szarka*, mellyből ki-telik *sár*, *fark*, *zár*, *ráz*.

Találós Mese.

Hogy ha tele vagyok töltve levegővel,
A' nap fel-nem húzhat engem melegével.
De ha gyomrom vízzel tele töltöttetik,
Egész testem naptól így fel-emeltetik.

H. F. Á. P. P.

Rejtett Szó.

Mennyi az öt meg négy? — Nevem áll szint
annyi betűkből.

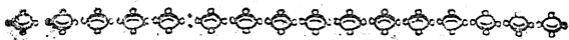
A' Deli Húzfárok vélem leg-töbnyire élnek.
A' fejem és derekam falakat fest házba fe-
herre;

Vagy pedig a' Szájnak ízét édesre fakasztja
A' derekamból *rész ész* és szép rendre ki-
telnek.

Két végső lábam lészen jók' élte jutalma.
Pozsoni Szemináriumból.

A

A Bastillének rövid le-írása

A' Bastille, melly erőtség és egyfzersmind arra rendeltetett tömlözt vólt, hogy mind vétkes, mind pedig óh fájdalom! ártatlan emberekkel éreztesse a' nyomorúságnak leg-nagyobb grádusát; állott, míg állott, Frantzia Országának fő-Városában Párisban. Vólt az sok száz esztendőök alatt a' Nemzettségnek ijesztője; de hálá légyen a' végezeseknek, nintsen többé. Tsak még kevés hónapokkal is ez előtt, szorongatás és fájdalom szaggatta az érzékenyebb embereknek szíveket, midön ez rettenetes épületre, melly úgy látszik sok ezer esztendőkre készült, rátekintettek. V-dik Károly Frantzia Orzági Király alatt 1369, vagy mint mások tartják 1370-ben Áprilisnek 22-dik napján vetette meg annak fundamentomát Aubriót Húgó; fel épült pedig egészen VI-dik Károly' igazgatása alatt 1382-ben vagy 1383-ban. A' Bástyái és a' körülötte-lévő árkok későbbben ú. m: 1634-ben adattattak hozzá. Elsőben építetett ez erőtség a' végre, hogy a' Várost az ellenségnek rá-ütésétől meg-óltalmazza; de azután inkább arra szolgált, hogy azokat félelembe hozza. Már annak első építője Aubriót Húgó is belé-jutott.

Ez az emlékezetes épület, mellynek kerülete rend-kívül nagy volt, formált egy hosszas négy-szeget, mellynek hosszabb oldala mint egy 300. lépést tett. Annak köfalai fok helyeken 10. lábnyi vastagok, és olly erősek voltak, hogy azoknak el-hányására rend-kívül való erőnek kellett kívánatni. Még erősebbé tették pedig az egész épületet, azok a' nyóltz tsonka tornyok, mellyek a' falba voltak ugyan építve, de azon fellyül nem emelkedtek. Mélyly árkok öt vonó hídakkal és öt erős vígyázat alatt lévő kapukkal terhesítették abba a' ki-'s béjárást. Meg-vehetetlennek tartotta ez erősféget minden, és a' de Pujet fő-Strása mester is kevés napokkal az előtt, hogy az meg-vétetett, azt írta Verfáliába a' Királynak „ hogy ő a' maga feje vesztése alatt áll „ a' Bastillénak meg-tartásáért, ha szinte „ 50000. ember ütne is arra. „ Alig lehet a' szemek látásának szomorúbb tárgyát képzelni, mint volt ez épület, az a' minden régula ellen széllyel-hányt apró és erős vakakkal rakott ablak, az a' fő épületen fejét fellyül emelő apró strása házak' számos teje, az a' Város felé szegezett, és ki-álló fok ágyúknak szájok, melly az ott által menőkben rész szerént félelmet, rész szerént fájdalmat szült azok eránt a' bóldogtalanok eránt, a' kik abban

10-

foha még tsak a' nap fúgáritól sem újultak-meg.

Így állott ez az épület a' múlt esztendőnek közepéig, a' mikor már a' Frantziák az Országának meg-romlott állapotja miatt közönléges támadáshoz, és olyan párt-ütéshez készültek, mellyhez még a' Historiákban hasonlót nem olvastunk. A' Necker számki-vettetése a' még eddig lappangó tüzet lobogó lángba hozta, és úgy tetízt-fel amaz örökké nevezetes nap Juliusnak 14-dik napja 1789-ben. Már előtte való nap el-foglalta a' nép azt a' hadi tár-házat, melly a' Párishoz közel lévő Tábor' számára készítettett, körül-vette a' szolgálatra elégtelen Katonák' Házokat; és magának abból fegyvert hozott. Eggy esze vólt és eggy akarátja minden Polgárnak, és a' midön 14-dik Juliusban dél után két órakor az útszákön kiáltás támadott „ a' Bastil-
„ lére „ ugyan omlott a' nép a' mondott hely-felé. Oda jutván a' sokaság, annak Igazgatójától fegyvert kért és puska port; az Igazgató fejeér zászlót tétetett-ki, mellyet mindenek arra magvaráztak, hogy nékik kedveket teszi, és valósággal 200-at bé is botsátott. Azonban alig mentek az első vonó - hídon kerefztül, midön azt fel-húzatni parantsolta, és kártáttsal töltött ágyúkat lövetett a' bé-menttekre, úgy hogy azok köz-

közzül 80-non el-estek. Az életben maradtak nagy vitézféggel hartzoltak az Invalidok és Helvéták ellen, és azok közzül fokakat el-ejtettek; a' Bastille előtt egybe gyűlttek pedig az Igazgatónak gonosz tselekedetén igen meg-keferedvén tüzet adtak, ágyúikkal a' bástyákon réfeket tsináltak, és rész szerént azokon, rész szerént az első vonó-hídon, mellynek lántzát szerentséfen előtték, bé-rontottak, és az első udvarát elfoglalván, mindent, valaki ellenek állott le vagdaltak, és így a' vonó-hidakon, kapukon 's udvarokon keresztül a' Bastillének bellő részibe bé-törtek. Launay az Igazgató el-esett, és az ő feje azután egy dárdán mindenek között környül-hordoztatott. E' meg-lévén, a' gyözödelmes pólgarok a' rabokat el-botsátották, 's egyszer'smind abban az órában meg-határozták, hogy e' rettenetes tömlöztöt szélllyel hanyják, a' mint hogy azonnal hozzá is fogtak, és véghez is vitték, úgy hogy ma hónap még tsak nyoma sem leszen annak. — Azok között a' kik a' Bastilléből ki-szabadítottak, vólt a' többek között egy Anglus, a' ki már itt egynehány esztendőktől fogva fanyargattott. — Mihelyt ez a' bóldogtalan Anglus meg-szabadúlt, a' leg-első gondja a' vólt, hogy vissza menjen régi kedves Hazájába. A' hajóból ki-szállván *Portsmouth*nál, artz-

ra

ra borúlt, a' földet meg-tsókolgatta 's így kiáltott-fel: *Légy áldott örökké te szabadságnak földje!* ! Ez előtt száz esztendőekkel egy bölts Frantzia írván Angliáról azt mondja, hogy a' Szabadság ki-hajtatván Ásiából, Európába jött, de innen is üzettetvén, Angliában vontamag magát, ott várván, ha nem hívják é még vissza; külömben ma hólnap el-repül más bújdosó tsillagba. — Ha ma ez a' bölts fel-támadna, igen nagy változásokot látna e' részben a' maga Hazájában.

Szomorú Hír.

Ezen folyó Hónapnak 20-dik napján, reggeli hat és hét óra között meghalt amaz embereknek Barátjok, a' II-dik Jó'sef. — Adjon ISTEN Hazánkknak olly Királyt, a' ki a' II-dik Jó'sefet velünk el-felejtése ! ! !

A' Dunának aranyos fővényjéről, mairól, a' Tráján' Hidjáról, nevezetesebb örvényeiről, és folyásának sebességéről némelly Jegyzések

Azt mondja egy Természet-vizsgáló Bölts, hogy a' vas és az arany úgy el-van hintve a' földnek színén, hogy alig lehet akárhol is egy két fontnyi homokot vagy

fő-

fövényt fel-venni, hogy abban arany ne vólna: tsak hogy olly kevés mértékben van, hogy a' vele való bajoskodást nem érdemelné-meg. Minden vizek Európában vizznek magokkal aranyat, de egyy fem nagyobb mértékben mint a' Duna. A' többek között a' Tsalló-közben, Gönyünél, Komáromnál, 's azután Esztergomnál, harmintz, negyven embert is lehet egyy rakásban látni, a' kik a' Duna fővényjéből aranyat mosnak-ki. Gyakorta olly szereztségek, hogy egyy egy forintot meg-keresnek egyy nap, 's ritkán esik-meg, hogy legalább annyi aranyat ne mosnának-ki, hogy ki ki a' maga nép-számját meg-keresi. 1776-ban Királyi parantsolat által ki-adattatott, miképpen viseljék magokat mind az arany mosók, mind az Urafágok. Az arany mosóknak nagy büntetés alatt nem szabad ezt másnak el-adni, hanem tsak a' Kamarának, 's meg-van határozva minden latnak illendő árra. Eleitől-fogva leg-tisztább aranynak tartattatott ez, 's talán ezt érti a' 'Sóltár Író a' Sár-arany koronán. —

A' malmok, mellyek a' Dunán vagnak, igen nagy háfznokra vagnak a' körül belől lévő helyfégeknek, 's kivált az illyen drágaság' idején a' heverő gyémántoknál 's briliántoknál sokkal drágább köveik ezek a' Mólnároknak. Tsak itt Komárom alatt többek

bek forognak szüntelen hűsz malmoknál; eggynek fel-állítása pedig telik mintegy ezer öt száz Rh. forintokba. Pofontól-fogva Benoftzáig, a' Dunának két partjain forognak mintegy öt száz kilent^{ven} nyóltz malmok.

A' Dunának rend-kívül való ki-áradásai 1514-től fogva fel vagynak szorgalmatosan jegyezve Pofonban. Mintegy nyóltz éltendőktől-fogva nagyon meg-veztegették ezek az áradások az egész, Tsalló-köz Szigetét.

Traján' hídjá.

Építette ezt az igen híres hídát Trajánus Tsászár; mintegy hűsz mért-földnyire Belgrád alatt Severinben, minekutánna Decebalust a' Dáciai Királyt meg-győzte, es minden ő kintseit Károly Fejérvárott magáévá tette. Ennek a' hídnak magassága vólt hat száz ötven láb, szélessége hatvan, 's hosszúsága kilentz száz. Állott hűsz oszlopokon, 's a' köztök lévő bólt-hajtás vólt száz hetven lábnyi. Ezen fellyül-írás olvastatott rajta:

Proidentia Aug.
Trajani Servæ Filii Cæsaris
Vere Pontificis
Virtus Romana
Quid non domat?

Sub

Sub jugum ecce
Rapitur &
Danubius.

Olly nagy munkának tartattatott ez, 's méltán is, a' II-dik Században, hogy ennek emlekezetére réz és ezüst pénzek is verettettek, illyen fellyül írással: *Danubius*. A' következő Tsáfzár Hadriánus le-rontatta ezt a' pompás hidat abból a' félelemből, hogy a' Géták ezen Méfiába bé-nerontsának.

Azok a' két hosszú és vastag lántzok, mellyekkel a' Török hajdan a' Dunát a' Keresztyén hajók előtt bé rekesztette, találatnak ma, egyik Éétsben a' Fegyveres-házban, a' másik pedig Budán.

Columbázt és Orsova között, két helyen van a' Dunának esete, a' egyik neveztetik kis Tatáliának, a' másik pedig nagy Tatáliának. Orsova alatt Bamil Szigeténél van egy más esete is, mellyet a' Törökök a' magok nyelveken Demirkápinak, vagy Vas-kapunak neveznek. Ugyan itt vagynak többek huszon három nagy örvényeknél, mellyek a' hajókázást ugyan egészen meg nem gátolják, de igen veszedelmessé teszik.

(A' többi következik.)